

ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΠΡΩΤΕΣ

ΟΙ «Βρυκόλακες»

ΤΟΥ ΙΨΕΝ

στο Βασιλικό θέατρο

Έπανάληψη με τη σκηνοθεσία του Φώτου Πολίτη

ΚΡΙΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ κ. Β. ΡΩΤΑ

Η παράσταση αυτή έκριθη στον καιρό της και όπως της άξιζε. Σάν επανάληψη τώρα δίνει αφορμή για μερικές γενικώτερες σκέψεις. Πρώτα ως χειροκροτητή ή απόφαση του κρατικού μας θεάτρου να κινήσει λίγο καλύτερα το συρμό του δραματολογίου του. Με την επανάληψη των μεγάλων του επιτυχιών, με το ανέβασμα δύο ή τριών το πολύ νέων έργων το χρόνο, με τη συχνότερη αλλαγή στο πρόγραμμά του θάχει τα έξι ή οπουδαία αποτελέσματα: Πρώτα θα ευχαριστήσει το κοινό που ελάχιστο μέρος του ως τα τώρα μπόρεσε να παρακολουθήσει όλα τα έργα που δόθηκαν από τη σκηνή του. Δεύτερα θα ξεκουράσει τους ήθοποιους που σκοτώνονταν σε υπεράνθρωπες προσπάθειες, παίζοντας έναν κ' ένα μήνα συνέχεια ρόλους τεράστιους όπως ο Οιδίπους, ο Άμλετος, ο Βασιλέας Λήρ. Συνάμα θα δώσει την ευκαιρία να ζούν την τέχνη τους και άλλοι, που ήσαν καταδικασμένοι στην αδράνεια και στην αφάνεια, που είχε θάνατος για έναν θεατρίνο. Τρίτα, με την οικονομία καιρού και προσωπικού, εφόσον το μεγαλύτερο μέρος του δραματολογίου του θα είναι επανάλψεις, θα μπορεί να δυναμώσει τις παραστάσεις των «Αρμάτων του Θέσπι» (ως τα είπαμε κ' έμεις έτσι, αφού η έλλειψη πρωτοτυπίας μας εφόρτωσε το δύσκολο αυτόν τίτλο) με τη συμμετοχή σ' αυτές μερικών από τους πρωταγωνιστές του κέντρου, που κι αυτοί θα ζεμου χλιάζουν και θα μπορεί ν' απολαβαίνει την τέχνη τους και το κοινό της επαρχίας, που έχει αυτό το δικαίωμα. Τέταρτα, μια και θα γίνει ή καλή άρχη και θα στραφούν οι σκέψεις περισσότερο προς τις υποχρέωσεις και λιγώτερο προς τις φιλοδοξίες

του όγκου και του ποσού, θ' άρχιση κατά φυσική συνέπεια να μπαίνει και κάποια σειρά και τάξη για την επίδιωξη μελλοντικών καλλιτεχνικών σκοπών, με την καλλιέργεια ειδικότητων, τη σοβαρότερη έκλογή των έργων, τη λύση μερικών βασικών προβλημάτων σκηνοθεσίας και σκηνογραφίας και άλλων συναφών, ώστε η κρατική μας σκηνή να στέκη πάντα σε πρωτοποριακό καλλιτεχνικό επίπεδο και να δίνει τον τόνο και μαθήματα, χωρίς να παίρνει.

ΘΘ

Τελευταία δόθηκαν από διάφορα θέατρά μας περισσότερα αν και από τα πιο γνωστά, έργα του Ίψεν και βρήκαν πολλοί πως ο «βόρειος» αυτός δεν παράχει πια πέραση επειδή ξεπεράστηκε από την εποχή μας. Τα κοινωνικά προβλήματα, είπαν, που αναλύει στα έργα του δεν έχουν πια βάση να σταθούν στη σημερινή κοινωνία (τη

(Συνέχεια στην 4η σελίδα)

(Συνέχεια από την 1η σελίδα)

Νεοελληνική θέβαια) που λευτερώθηκε από πολλά παλιά δεσμά της. Έπειτα, είπαν, οι ιδέες του για την ανωτερότητα του ελεύθερου άτόμου ή του υπεράνθρώπου, ιδέες που έσπειρε άφθονα ο φιλελεύθερος άτομισμός όλων των δεκάτων έννατον αιώνα δεν παραξενεύουν πια τα σημερινά μυαλά, που είναι μπερδεμένα μέσα σε κουθάρια από γενικώτερες τάχα έννοιες και καθολικώτερες φροντίδες. Τα παθολογικά πάλι ή έκστατικά πάθη των ήρώων του δεν συγκινούν τις σημερινές καρδιές που έχουν πολύ άπλοποιήσει την καθημερινή τους δίαιτα. Έπειτα το σκοτεινό κ' έξωτικό τους ύφος, ντυμένο τις όμιχλες του βορρά, μς έγινε άνοστη κοινοτοπία, τώρα, που γνωριστήκαμε με πολύ πιο σκοτεινούς κ' έξωτικούς ντόπιους υπερρεαλισμούς. Η σκηνική του τεχνική τέλος, με πρόσωπα που χαμογελούν, συζητούν κινούμενα ήρεμα ανάμεσα από παλιά έπιπλα με το τζάκι και την άπαραίτητη λάμπα του πετρελαίου κ' έξαφνα θγάζουν ένα πιστόλι και σκοτώνονται ή πέφτουν από κάποιο ψήλωμα, δε λέει πια τίποτα στο άλλο πρόσωλλο κοινό που γεμίζει μια μεγάλη μοντέρνα θεατρική σάλα, ένα κοινό που «ζή τη ζωή του» χορεύοντας, στήνωντας και τραλαπατώντας κ' είχε για όλα πια πληροφορημένο. (Ένα μόνο του έλειπε να πληροφορηθεί άκόμα για την Κομέντια ντέλ άρτε, τόμαθε κι αυτό και πάει, τέλειωσε).

Ὁ ἀναγνώστης καταλαβαίνει πῶς οὔτε οἱ ἴδιοι αὐτοὶ ποὺ ἐκφράστηκαν μὲ τέτοια θαυσιμάντα λόγια, οὔτε ἄλλοι θρῆκαν νὰ ποῦν κάτι ἀνάλογο καὶ γιὰ ἄλλα ἔργα, ποὺ ἐγιναν τόσο τῆς μόδας τελευταία. ὅπως τὰ ἔργα τοῦ Οὐάιλντ, κ' ἄς ἔχη παχειὰ σκόνη πλακώσει τὰ ξεθωριασμένα του πρόσωπα καὶ ἀδηφάγος σκόρος ξεφτίσει τὰ μεταξὺ τὰ τῶν κυριῶν, τοὺς καλοδεμένους λαιμοδέτες τῶν κυριῶν καὶ οἱ σιδερωμένες κολαριστές του ἐξυπνάδες, ποὺ ἄλλοτε ἴσως ἔκαναν τράκες, τώρα ἀντηχοῦν κούφια λόγια, «πασατέμπο γιὰ νὰ περνᾷ ἡ ὥρα». Τοῦτο θὰ πῆ πῶς ὄχι μόνον δὲν ξεπεράστηκε στὸν τόπο μας ὁ Ἴψεν, ἀλλ' οὔτε ἡ ὥρα του ἀκόμη δὲν ἦρθε. Δὲν ἔχει ἐδῶ ἀκόμη ἀνθρώπους νὰ τὸν νοιώσουν. Δὲ λέω τὸ κοινὸ, γιὰτὶ τὸ κοινὸ τὰ νοιώθει ὅλα, ὅταν τοῦ τὰ σερβίρεις καλά. Λέω γιὰ κείνους ποὺ ἀνάλα-

βαν κατὰ καιροὺς νὰ παρουσιάσουν τὰ ἔργα του. Μὰ ὁ Ἴψεν εἶχε τὴν ἀτυχία ἀπ' τὴν ἀρχὴ νὰ περάσῃ γιὰ σκοτεινὸς καὶ μυστήριος. Κι' ὁ καθένας ποὺ τ' ἀποφάσιζε νὰ παύσῃ ἔργο του, εἴτε γιὰ νὰ κινήσῃ τὴν περιέργεια τοῦ κοινοῦ μὲ κάτι ἀλλόκοτο, εἴτε γιὰτὶ νόμισε πῶς εἶχε κάποιο ῥόλο ποὺ τοῦ ταίριαζε στὸ ἔργο, εἴτε ἔτσι γιὰ σακλαμάρα (ἐπειδὴ εἶνε ἴδιον τῆς φυλῆς νὰ ρεζιλεύῃ τὸ κάθε τι), οἱ παράστασις αὐτῆς ἔργων τοῦ Ἴψεν εἶχαν πάντα καὶ τὰ κωμικὰ τους σημεῖα, ὅπως λ. χ. ὁ μακαρίτης ὁ Εὐτύχιος Βονασέρας ποὺ παίζοντας τὸ δύστυχο τὸν Ὁσβάλδο, ριχνότανε μὲ «ἀνθρώπους σκοποὺς» τῆς συφορίας ἀμέντης τῆς μάννας του, ἢ ὅπως, πολὺ τελευταία, μιὰ ἀπὸ τίς καλὲς θεατρίνες μας παίζοντας ἐλαφρὰ παραξηγημένο τὸ ρόλο μιᾶς ἡρωίδας, ποὺ τὸ δράμα τῆς εἶνε τὸ ἐρωτικὸ τῆς πρόβλημα, νόμισε πῶς τόσο καλύτερα θὰ πετύχαινε, ὅσο συχνότερα ἀλλάζεε τουαλέτες.

Ὁ Ἑρρίκος Ἴψεν, δραματικὸς ποιητὴς βαθύς καὶ καθολικὸς ἀνέβασε στὴ μεγαλύτερη τελειότητα τὸ νατουραλιστικο-ρεαλιστικὸ, κοινωνικὸ λεγόμενον δράμα, ἢ κοινωνικὴ σάτυρα, τὸ ἔργο τοῦ σαλονιοῦ, προωρισμένο νὰ παίζεται σὲ κλειστὸ θέατρο τῶν 300—600 θεατῶν τὸ πολὺ. Τὸ ἀνέβασε καὶ τὸ δικαίωσε σὰν εἶδος δραματικῆς τέχνης, ὄντας σ' αὐτὸ ὁ κορυφαῖος μάστορας. Μάλιστα σ' ὅτι ἀφορᾷ τὸ ἀρχιτεκτονικὸ χτίσιμο, τὴ συ-

νέπεια καὶ ἀναγκαιότητα καὶ πληρότητα καὶ σφιχτὸ δέσιμο τῆς οἰκοδομῆς του, ἐγὼ δὲν ξέρω καλύτερόν του ἄλλον ἀπὸ τὸ Σοφοκλῆ. Ἐξω ἀπ' αὐτὰ ἔκαμε κ' ἔργα γι' ἀνοικτὸ μεγάλο θέατρο. Ὅλα μὲ οὐσία, μὲ λυρισμὸ, μὲ πανανθρώπινο καλλιτεχνικὸ ἐνδιαφέρον. Ἐχει πλάσει πρόσωπα-τύπους, ἥρωες ποὺ ζοῦν τὰ πάθη τους μὲ κίνηση ζωντανή, μὲ παλμὸ ζεστὸ καὶ τὰ πρόσωπα αὐτὰ, ἐνῶ εἶνε καθημερινῆς κοψιδᾶς, ὀλοκληρώνονται σὲ ἥρωες δραματικούς ἀπὸ κείνους ποὺ τὸ ἀχνάρι τους μένει πιά μοναδικὸ στὸν κόσμον. Τοῦτο ἴσα-ἴσα, ἢ ἀναγωγὴ καθημερινῆς τριβῆς ἀνθρώπων σὲ δραματικούς ἥρωες, μὲ τὸν τρόπο ποὺ γίνεται τὸ φυσικὸ, τὸ ρεαλιστικὸ, παραδέχεται καὶ μπάζει στὴ δράση ἀφθονο νεκρὸ ὕλικὸ γιὰ τὸ θέατρο, πράγματα καθημερινῆς χρήσης καὶ στοιχεῖα φυσικὰ, ἔχει, μὲ ἄλλα λόγια, ἀνάγκη ἀπὸ «ἀτμόσφαιρα» γιὰ νὰ πετύχῃ τέλεια τὸ σκοπὸ τῆς καὶ αὐτὸ εἶνε ἡ ἀδύνατη πλευρὰ τοῦ θεάτρου τοῦ Ἴψεν. Ἐνα γάντι, μιὰ κάλτσα, μιὰ ὀμπρέλλα, ἡ κουτίνα, ἡ λάμπα, ἡ βροχὴ, τὸ χιόνι, ἡ νύχτα, τὰ πράγματα καὶ οἱ ὥρες τῆς ἡμέρας, ὅλα αὐτὰ ποὺ γενικὰ στὸ θέατρο παίζουν ἔχταχτο ρόλο, ἐδῶ συνοδεύουν τὴ δράση καὶ τὰ πρόσωπα σ' ὅλη τὴ σκηναϊκὴ ζωὴ τους. Αὐτὴ ἡ «ἀτμόσφαιρα» ἀπαιτεῖ λεπτολογημένη σκηναϊκὴ συγκρότησις ἐνός θεάτρου, εἰδικούς ἠθοποιούς καὶ κοινὸ περιωρισμένο, γιὰτὶ στὴ μεγάλη σάλα κ' ἡ λεπτομέρεια χάνεται, ποὺ ἐδῶ εἶνε ἀπαραίτητη κ' ἡ ἀτμόσφαιρα σπάει κ' ὁ ἠθοποιὸς ἐκμηδενίζεται.

Γιὰ τοὺς «Βρυκόλακες» ποὺ ξανάπαιξε τὸ Βασιλικὸ θέατρο μὲ τὴ σκηνοθεσίαν τοῦ Φώτου Πολίτη δὲ θάκανα περισσότερο λόγο, ἀν δὲν ἤθελα μὲ τὴν ἀφορμὴ αὐτὴ νὰ γράψω δυὸ λόγια γιὰ τὸν πρόσωρα καμένο πολὺκλαυτο φίλο μου. Ἡ παράστασις αὐτὴ, τέλεια, ὑποδειγματικὴ, ἀπὸ τὴ μετάφρασις τοῦ ἔργου ὡς τὴ σκηνοθεσίαν καὶ τίς σκηνογραφίαι, ξανάφερε ζωντανὰ στὴ μνήμη μας τὸν ἐπιθλητικὸν ἐκείνον ἄνθρωπον, ποὺ θυσίασε τὴ ζωὴ του σὲ μιὰ ἀπὸ τίς εὐγενικώτερες προσπάθειαι τοῦ τόπου μας, τὴν ἀναγέννησις τοῦ θεάτρου του. Νὰ παινέσω μόνον τὸ Φ. Πολίτη, θάκανα ἄδικο στοὺς ἀναγνώστες μου. Νὰ τὸν κατακρίνω θάκανα ἄδικο στὸ συκώριον ποὺ δικαιωματικὰ ἀπολαβαίνουσι οἱ νεκροί. Θὰ πῶ δυὸ λόγια δίκαια, μὲ τὸ χέρι στὴν καρδιά. Κι' ἀν ἀκόμα τὸν κατακρίνω, ὁ ἴσκιος του δὲ θὰ μικρύνῃ, γιὰτὶ ὁ Φ. Πολίτης εἶχε μεγάλο ἀνάστημα.

Ὁ Φ. Πολίτης ἀνατράφηκε μὲ ἰδανικὰ κ' εἶχε μεγάλους πόθους. Πρὸς ἐκεῖνα τὰ ἰδανικὰ ἀτενίζοντας κ' ἐκείνους τοὺς πόθους θέλοντας νὰ εὐχαριστήσῃ ἔκαμε τὸ βασικὸ του λάθος : ἀρνῆθηκε νὰ παραδεχτῆ τὴ ντόπια παραγωγὴ, τέτοια ποὺ ἦταν, σὰν σάρκα ἀπὸ τὴ σάρκα του, ἀρνῆθηκε νὰ τῆς δώσῃ τὴν ἀγάπην του καὶ τὴν περιφρόνησε. Τῆς φέρθηκε σὰν πλούσιος συγγενῆς χωρὶς νὰ εἶνε. Naί, ἡ ντόπια παραγωγὴ φάνηκε μικρὴ, προσπάθησε νὰ ζῆσῃ μὲ τὴν ψευτιά, τὴν πρῶχειρότητα, τὴν ἀσυνειδησίαν, τὴν τεμπελιάν, τὸν τυχοδιω-

χτισμό, τὴ συναλλαγὴ, κακίαις ποῦ, ἂν θλάφτουν γενικὰ ὅλες τὶς ἀκτί-
νες τῆς δράσης ἑνὸς τόπου, τὴν
πνευματικὴ του ζωὴ τὴ χαντακώ-
νουν. Ὅμως ἀνάμεσα σ' ὅλους
αὐτοὺς ὑπῆρξαν καὶ μερικοὶ ποῦ
ἔζησαν φτωχὰ καὶ στερημένα, ἀλ-
λὰ τίμια. Δὲν πρόδωσαν τὴν πέννα
τους, ἀδιάφορο ἂν ἢ δυστυχία, αὐ-
τὴ τοὺς πρόδωσε καὶ τὴν πέννα
τους καὶ τὴ ζωὴ τους. Εἶχαν κάτι
πολύ τραφερό νὰ εἰποῦν, ἀδιάφορο
ἂν δὲν κατάφεραν τέλεια νὰ τὸ
ἐκφράσουν. Καὶ σ' αὐτοὺς ἀκόμη ὁ
Φ. Πολίτης στάθηκε ἀδυσώπητος
κριτής, δηλαδὴ σκληρός. Ὅμως
συνάμα καὶ ἀδικος, δὲ μπόρεσε νὰ
ἰδῆ καθαρά, οὔτε τὸ λίγο καλὸ ἐ-
κεῖ ποῦ ξεπεταγότανε. Πρὸς τὸ τέ-
λος, ὅταν μπῆκε στὴ σκληρὴ θεα-
τρικὴ παραγωγικὴ δράση, ἄρχισε
νὰ βλέπῃ πῶς μόλα ταῦτα ἢ ἀγά-
πη βλέπει καθαρότερα ἀπὸ τὸ μί-
σος, κ' ἢ ἐπιείκεια ἀπὸ τὴν αὐστη-
ρότητα. Ὅστόσο, ἡ σκληρότητά του
στάθηκε περισσότερο ὠφέλιμη, κ' ἢ
ὠφέλεια θὰ μεγάλωνε λαμπρῆ, ἂν
ὁ Χάρος δὲν τὸν ἀπαζε πάνω
στὴν ὠριμότητά του, ἴσα-ἴσα τὴν ἐ-
ποχὴ ποῦ ἔφτασε νὰ δάλῃ τὸ ἑλλη-
νικὸ θέατρο σ' ἕναν ἀνώτερο δρό-

μο καὶ νὰ τοῦ δώσῃ ὠθηση τέτοια,
ὥστε νὰ τραθήξῃ μπροστὰ. Ἡ ἐρ-
γασία του σ' αὐτὸν τὸν τομέα θὰ
σταθῆ ἰδανικὸ γιὰ τὸ μέλλον. Ἡ
τελειότητα τῆς παράστασης τοῦ
ἔργου τοῦ ἴψεν μᾶς ξανάφερε
γι' αὐτὸ τὴ μνήμη του μὲ μεγαλύ-
τερη συγκίνηση.

Ἀκόμη δυὸ λόγια γιὰ κάτι ζων-
τανό, τὴν κ. Κατίνα Παξινοῦ. Αὐτὴ
ἢ γυναῖκα ἔχει πλούσιο πολύμορ-
φο ἄλαντο. Μόρφωση ἐξαιρετικὴ.
Πεῖρα ζωῆς βαθειά. Θέληση νὰ νοι-
ώσῃ καὶ δύναμη νὰ ἀποδώσῃ. Κα-
θυστέρησε κάπως νὰ βγῆ στὸ θέα-
τρο καὶ νὰ φανῆ, ὅμως πῆρε τέλος
σ' αὐτὸ ἐξοχὴ θέση, ποῦ ὀλοένα μὲ
τὶς νέες τῆς δημιουργίες τήνε λαμ-
πρύνει. Στὸ ρόλο τῆς κ. Ἄλβινγ,
στοὺς «Βρυκόλακες» καταφέρνει
νὰ «ἐνσαρκώσῃ» τὸ δράμα τῆς δυ-
στυχισμένης γυναῖκας μὲ νοιώσιμο
καὶ ὠμορφιά τόσο ποῦ ἢ δημιουρ-
γία τῆς αὐτῆ θὰ μείνῃ σπὴν ἀνά-
μνηση σὰν μιὰ ἀπὸ τὶς σπάνιες σκη-
νικὲς ἐπιτυχίες στὸ σύγχρονό μας
θέατρο. Καὶ μόνον ἀκόμα γιὰ τὸ παί-
ξιμο τῆς κ. Παξινοῦ ἀξίζει νὰ ἰδῆ
κανεὶς αὐτὴ τὴν παράσταση.

Β. ΡΩΤΑΣ